

สังคมวิทยาวัฒนธรรม: ข้อพิจารณาเบื้องต้น ในเรื่องของการศึกษาด้านการผลิต

วิริยะ สว่างโชติ

39/51 ซอยเวรเดี 11 ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง
จังหวัดนนทบุรี 11000

อีเมลล์: tvsawang@gmail.com

Sociology of Culture: A Preliminary Consideration of Production Studies

Viriya Sawangchot

39/51 Rewadee 11, Tiwanon Road, Muang,
Nonthaburi 11000, Thailand

E-mail: tvsawang@gmail.com

สังคมวิทยาวัฒนธรรม: ข้อพิจารณาเบื้องต้นในเรื่องของ การศึกษาด้านการผลิต

บทคัดย่อ

บทความนี้เกิดจากข้อสังเกตของผู้เขียน ที่เห็นว่าการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัยและใน สายสังคมศาสตร์ในปัจจุบันได้หันไปให้ความ สนใจกับเรื่องของ “การผลิตวัฒนธรรม” (production of Culture) กันเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าเป็นผลจากการเกิด ของนโยบายรัฐบาล ที่ว่าด้วยอุตสาหกรรมทาง วัฒนธรรม หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เริ่ม มีในปลายยุค 90 แนวทางของนโยบายเหล่านี้ เน้นที่การให้การสนับสนุนงานวัฒนธรรมต่อ บัณฑิต อองคกรธุรกิจ อองคกรไม่แสวงหากำไร สถาบันหรืออองคกรภาคประชาชน เราจะเห็น ว่านักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะใน สายวัฒนธรรมศึกษา และนักสังคมวิทยาจำนวน หนึ่งได้เข้าไปเป็นที่ปรึกษาหรือช่วยเขียนงานทาง

ด้านนโยบายดังกล่าว สิ่งที่ถูกเขียนสังเกตได้จากงานวิชาการเหล่านี้ก็คือ การกลับไปอ้างอิงงานสำคัญที่ทำการศึกษาเรื่องของการผลิตทางวัฒนธรรมในยุค ปี 70 โดยเฉพาะงานของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) นักวิจารณ์วรรณกรรมและนักทฤษฎีวัฒนธรรมชาวอังกฤษ งานของกลุ่มนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันอย่างริชาร์ด เอ. ปีเตอร์สัน (Richard A. Peterson) พอล เอ็ม เฮิร์ช (Paul M. Hirsch) และงานของแม็กซ์ ฮอกโคเมอร์ (Max Horkheimer) และธีโอดอร์ ออดอร์โน (Theodor Adorno) นักปรัชญาและนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน นักวิชาการทั้งหมดนับว่าเป็นผู้บุกเบิกงานด้านสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Sociology of Culture) เช่นกัน ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งที่จะทบทวนทฤษฎีการผลิตทางวัฒนธรรมของงานวิชาการสำคัญ ๆ ในยุค 1970.

คำสำคัญ: สังคมวิทยาวัฒนธรรม จุดเปลี่ยนกระแสวัฒนธรรม การผลิตวัฒนธรรม

Abstract

This article begins from author's observations that recent contemporary cultural studies and the social sciences have turned their attentions to "The production of culture". The author understands that as a result of the government's policy on the cultural industry or creative industry that began in the late '90s. The author also found that these scholarly works preferred to reference the study of cultural production in the year 70 such as the works of

Raymond Wilson, Richard A. Peterson, Paul M. Hirsch, Max Horkheimer, and Theodor Adorno. All are prominence academic pioneers of sociology of culture as well. Therefore, this article intends to reconsidering the 70s theories in the production of culture.

Keywords: Sociology of Culture, Cultural Turn,
The production of culture

บทนำ

บทความนี้เกิดจากข้อสังเกตของผู้เขียนที่เห็นว่าการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยในสายสังคมศาสตร์ในปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของ “การผลิตวัฒนธรรม” (Production of Culture) กันเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าเป็นผลมาจากการเกิดของนโยบายรัฐบาลที่ว่าด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เริ่มมีในปลายยุค 90 แนวทางของนโยบายเหล่านี้เน้นที่การให้การสนับสนุนงานทางวัฒนธรรมต่อปัจเจกชน องค์กรธุรกิจ องค์กรไม่แสวงหากำไรสถาบันหรือองค์กรภาคประชาชน เราจะเห็นว่านักวิชาการด้านสังคมศาสตร์โดยเฉพาะในสายวัฒนธรรมศึกษา และนักสังคมวิทยาจำนวนหนึ่งได้เข้าไปเป็นที่ปรึกษาหรือช่วยเขียนงานทางด้านนโยบายดังกล่าว สิ่งที่ผู้เขียนสังเกตได้จากงานวิชาการเหล่านี้ก็คือ การกลับไปอ้างอิงงานสำคัญที่ทำการศึกษาเรื่องของการผลิตวัฒนธรรมในยุคปี 70 แต่ทำไมต้องเป็นยุคนั้น?

ผู้เขียนเห็นว่าเหตุผลหนึ่งก็คือ การศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยในรอบ 3 ทศวรรษหลังจาก Cultural Turn ในช่วงกลางยุค 80 ที่ได้

ให้ความสนใจกับ “การบริโภคสร้างสังคม” เป็นสำคัญ หรือที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นยุคหลังสมัยใหม่ งานเขียนที่มีอิทธิพลของนักวิชาการ เฟรดดริค เจมส์สัน (Fredric Jameson) (1984) ไมค์ ฟิทเธอร์สโตน (Mike Featherstone 1991) และฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard 1972/1981) ถึงกับให้ภาพสังคมว่าเป็น “สังคมการบริโภค” (Consumption Society) ที่มาพร้อมกับโลกของวัตถุ เสรีภาพของปัจเจกชน กระบวนการเกิดสัญญาะ และความวุ่นวายของสังคม อิทธิพลของความสนใจในเรื่องของ Cultural Turn ยังเห็นได้ในงานวิชาการกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในมนุษยศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รวมถึงด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่เราจะกลับไปสู่เรื่องของ “การผลิต” ผู้เขียนเห็นว่ามีความสำคัญในการศึกษาของ “การบริโภค” และ “สังคมบริโภค” โดยเฉพาะในการทำความเข้าใจในเรื่องของการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยใน 2 ประเด็นหลัก ๆ คืองานศึกษาส่วนใหญ่ตัดการบริโภคและการผลิตออกจากกัน และทำให้การบริโภคหรือผู้บริโภคกลายเป็น “แหล่งอำนาจ” ในการสร้างความหมายผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ซึ่งเราจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของศึกษาเรื่องการเมืองอัตลักษณ์ (Identity Politics) อีกประเด็นหนึ่งคือการละเลยด้านการผลิตทำให้ขาดงานการศึกษากลุ่มผู้ผลิตและองค์กรการผลิต การที่มากกว่าองค์กรการผลิตมักเป็นการจัดการจาก “บนสู่ล่าง” โดยผู้ผลิตภายใต้องค์กรในระบบอุตสาหกรรมมักจะขาด “อิสรภาพในการสร้างสรรค์” ส่งผลให้ขาดความเข้าใจต่อพลวัตของกลุ่มผู้ผลิตและองค์กรการผลิต

ดังนั้น การที่ปัจจุบันความสนใจใน “การผลิต” ได้รับความสนใจขึ้นในการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ทำให้ทฤษฎีสังคม (Social Theory) และทฤษฎีวิวัฒนาการ (Cultural Theory) ก้าวมาถึงจุดเปลี่ยน

อีกครั้งหนึ่ง (หรือเปล่า?) คือคำถามที่อยู่ในใจของผู้เขียน

สำหรับประเด็นที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในบทความนี้เป็นเพียงการหยิบยกเอางานวิชาการบางชิ้นที่มักได้รับการอ้างอิงถึงปัจจุบันในประเด็นเกี่ยวกับ “การผลิตวัฒนธรรม” โดยเฉพาะงานของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) นักวิจารณ์วรรณกรรมและนักทฤษฎีวัฒนธรรมชาวอังกฤษงานของกลุ่มนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันอย่าง ริชาร์ด เอ. ปีเตอร์สัน (Richard A. Peterson) พอล เอ็ม เอิร์ช (Paul M. Hirsch) และงานของแม็กซ์ฮอกโคเมอร์ (Max Horkheimer) และอีโอดอร์อดอร์โน (Theodor Adorno) นักปรัชญาและนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ซึ่งผู้เขียนพบว่าส่วนใหญ่เป็นงานในทศวรรษที่ 70 และงานของนักวิชาการทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นผู้บุกเบิกงานทางทฤษฎีสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Sociology of Culture) เอาไว้ในด้วยเช่นกัน การทำงานเหล่านี้กลับมามีความสำคัญมาอ่านทบทวนครั้งหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นการหา “พื้นที่ใหม่” ให้กับสังคมวิทยาวัฒนธรรมในงานวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ปัจจุบัน

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์กับการมุ่งสู่สังคมวิทยาวัฒนธรรม

สำหรับงานชิ้นแรกที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงก็คือ งาน Sociology of Culture ของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ที่ตีพิมพ์ในอเมริกาปี ค.ศ.1981 โดยสำนักพิมพ์ The University of Chicago Press และตีพิมพ์ในอังกฤษในชื่อว่า Culture ที่อยู่ในซีรีส์ New Sociology ของสำนักพิมพ์ Fontana ที่จริงก่อนหน้านี้มีบทสั้น ๆ บทหนึ่งในหนังสือ Marxism and Literature ที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1977 วิลเลียมส์ก็ได้เขียนถึง Sociology of Culture เอาไว้แล้ว ประเด็นที่น่าสนใจคือวิลเลียมส์ซึ่งเป็นนักวิชาการในสายมนุษยศาสตร์ (วรรณคดี

วิจารณ์) ได้ให้ความสนใจ “วัฒนธรรม” ในแง่ของปฏิบัติการ (Practice) มากกว่า “ตัวบท” (Text) อาจกล่าวได้ว่าความสนใจของวัฒนธรรมในเชิงสังคมวิทยาของเขาก้าวพ้นเรื่องของ “วัฒนธรรมสะท้อนสังคม” (Culture Reflects Society) ในงานทางมนุษยศาสตร์กระแสหลักของอังกฤษและหาคอมงานของวิลเลียมส์เองก็ถือว่าหนังสือเล่มนี้ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของเขาเช่นกัน โดยในบทนำของหนังสือที่เขียนโดย บรูซ รอบบินส์ (Bruce Robbins) นักวิชาการด้านวรรณคดีวิจารณ์อังกฤษเห็นว่างาน Sociology of Culture คืองานทางทฤษฎีชิ้นสำคัญของวิลเลียมส์ที่ก้าวไปไกลกว่างานที่สร้างชื่ออย่าง Culture and Society 1780-1955 ของเขาที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1958 ซึ่งเป็นงานทางทฤษฎีด้านวรรณคดีวิจารณ์ประกอบพรรณนาเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของสังคมอังกฤษผ่านงานวรรณกรรม (Robbins, 1981, pp. viii-xi) แม้ว่าก่อนหน้านั้นวิลเลียมส์จะมีงาน Marxism and Literature (1977) และ Problems in Materialism and Culture: Selected Essays (1980) แต่งานทั้ง 2 เล่มนี้เป็นการรวมบทความที่เขียนแต่กรรมต่างวาระกัน และส่วนใหญ่เป็นการโต้กับมาร์กซิสต์ในการศึกษาวัฒนธรรมกับอุดมการณ์ ในขณะที่งานสังคมวิทยาวัฒนธรรมเป็นงานเขียนใหม่ทั้งเล่ม และมุ่งนำศึกษากรอบความคิดทางทฤษฎีสังคมวิทยาเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคม

ข้อเสนอสำคัญของวิลเลียมส์ในการศึกษาสังคมวิทยาวัฒนธรรมนั้นเขาเห็นว่าหากไม่ทำความเข้าใจถึงเรื่องของศิลปะและวัฒนธรรมสังคมวิทยานั้นก็ไม่สามารถทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ได้ ดังนั้น ศิลปะและวัฒนธรรมในทางสังคมวิทยาต้องถูกเข้าใจในฐานะที่เป็นสื่อกลางที่แสดงออกถึงลักษณะเชิงโครงสร้างของสังคม (ชนชั้น) สมัยใหม่อันซับซ้อน (Williams, 1995, pp. 9 - 18) วิลเลียมส์ยังเห็น

ว่าภายใต้สังคมนิยมใหม่อันมีกระบวนการผลิตสินค้าในระบบทุนนิยม เราควรมีการตั้งคำถามว่า “ผลผลิตทางวัฒนธรรม” (Cultural Product) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ว่าเกิดขึ้นมาอย่างไร? ภายใต้เงื่อนไขและสภาพสังคมเช่นไร? ใครคือผู้ผลิต? และผลิตเพื่อตอบสนองใคร? ไม่ได้รับความสนใจศึกษามากนักเราจะเห็นในแง่ของการวิเคราะห์ปรากฏการณ์วิลเลียมส์ได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบใหม่ของการผลิตทางวัฒนธรรม (New Forms of Cultural Production) (Williams, 1995, pp. 113-118) ซึ่งในยุคคนนั้นคือ “วัฒนธรรมสื่อ” วิลเลียมส์ยังเห็นว่าเราต้องทำความเข้าใจการผลิตและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของผู้ผลิต ปัจจัยการผลิต กลุ่มผู้ผลิตและกระบวนการผลิตทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ในการผลิต (การแบ่งแยกงานและการถือครองกรรมสิทธิ์) ภายใต้สถาบันและองค์กรการผลิตรวมถึงให้ความสนใจการทำงานสร้างสรรค์ของผู้ผลิตงานในแง่ใดบ้าง ทั้งในช่วงของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่องค์กรธุรกิจและกลไกตลาดมีความสำคัญ นอกจากนี้วิลเลียมส์ยังเห็นว่าควรให้ความสนใจกับวัฒนธรรมทางเลือกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้เสมอเช่นกัน (Williams, 1995, p. 112)

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของกรอบการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมของวิลเลียมส์เองนั้นแยกกิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกัน ทำให้การกล่าวถึง “การผลิต” ในแง่มุมทางวัฒนธรรมของเขาถูกโต้แย้งจากนักวิชาการในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองวัฒนธรรม (Granham, p. 1990) ด้วยเหตุผลที่ว่าเราไม่อาจแยก 2 สิ่งนี้ออกจากกันได้ รวมทั้งเห็นว่าวิลเลียมส์ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของทุน โดยเฉพาะทุนสื่อ ในระบบที่ว่าทุนนิยมมีแนวโน้มของการรวมศูนย์โครงสร้างทุน การครอบครองสื่อ และการจัดการกระบวนการแรงงานการให้ความสนใจในเรื่องของวัฒนธรรมจึงเป็นอะไรที่ไม่ได้ให้

ภาพของโครงสร้างสังคมได้ ที่จริงวิลเลียมส์นั้นสนใจในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าโครงสร้าง ดังที่นักวิชาการด้านวัฒนธรรมมักจะจำประโยคจากชื่อบทความที่มีชื่อเสียงของเขา “วัฒนธรรมคือเรื่องปกติธรรมดา” (Culture is Ordinary) ตีพิมพ์ใน ค.ศ.1958 โดยงานชิ้นนี้มุ่งอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตและมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป สำหรับในงานสังคมวิทยาวัฒนธรรมเล่มนี้ วิลเลียมส์ไม่ได้คิดเช่นนั้นอีกแล้ว วัฒนธรรมที่เขาสนใจเป็นเรื่องของ “การผลิต” รูปแบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนขึ้นและมีการผลิตใหม่ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่วิลเลียมส์เสนอคือ “วัฒนธรรมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” (Culture Creates Social) โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่

สำหรับในงานสังคมวิทยาวัฒนธรรมของวิลเลียมส์เล่มนี้แม้ว่าจะเป็นงานที่น่าสนใจ แต่กลับมีนักวิชาการอ้างอิงน้อยมากหากเทียบกับเล่มอื่น ๆ ของเขา ประกอบกับการศึกษาด้านวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างอำนาจกับการผลิต/การบริโภค สื่อ ศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคมทุนนิยมจากงานวิชาการในกลุ่มมาร์กซิสต์ทางวัฒนธรรม (Cultural Marxism) และการต่อต้านทางวัฒนธรรมจากงานของวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) สำนักเบอร์มิงแฮมจริง ๆ งานเขียนสังคมวิทยาวัฒนธรรมของวิลเลียมส์นี้ก็โต้แย้งกับงานกลุ่มมาร์กซิสต์ที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำผ่านสถาบันต่าง ๆ ของสังคมทุนนิยม (หรือเน้นที่เรื่องของการสัมพันธ์การผลิต) (ดู Williams, 1978) ในส่วนของวัฒนธรรมศึกษานั้นเขาเองก็ถือว่าเป็นผู้มีคุณูปการกับการศึกษากลุ่มนี้โดยเฉพาะการเปิดประเด็นศึกษาเรื่องการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในสังคมอังกฤษ แต่ด้วยการวิเคราะห์ประเด็นร่วมสมัยแล้ว งานจากสำนักเบอร์มิงแฮมดูเหมือน

จะวิเคราะห์ที่ได้ชัดเจนกว่า โดยเฉพาะการหาอัตวิสัยใหม่ของการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สำนึกนี้เน้นไปที่วัฒนธรรมย่อยกลุ่มวัยรุ่น (Hall & Jefferson, 1991)

กล่าวโดยสรุปว่า ในแวดวงสังคมวิทยาอังกฤษความสนใจถึงแนวคิดและประเด็นการศึกษาทางด้านสังคมวิทยาที่ให้ความสำคัญกับการผลิตไว้ตั้งแต่ช่วงต้นยุค 1970 วิลเลียมส์ถือเป็นผู้บุกเบิกสังคมวิทยาวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญ “การผลิตทางวัฒนธรรม” ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ผลิตงานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมเท่านั้น หากรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะภายใต้โครงสร้างของระบบทุนนิยมการผลิตในสังคมมีความสมัยใหม่ที่ซับซ้อนมากขึ้นแม้ว่าวิลเลียมส์ได้ตั้งโจทย์ใหม่ทางสังคมวิทยาที่มุ่งเข้าใจการสร้างสรรคพื้นที่ใหม่ทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่า โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสื่อ ที่เราจะเห็นว่าวิลเลียมส์เขียนถึงอยู่เป็นระยะ ๆ ในงานเขียนของเขาทศวรรษที่ 70 - 80

ริชาร์ด เอ. ปีเตอร์สันและพอลเอ็มเฮิร์ซ: อุตสาหกรรมวัฒนธรรม

นักสังคมวิทยาอเมริกันเริ่มที่จะให้ความสนใจในเรื่องของการผลิตวัฒนธรรมในทศวรรษที่ 70 เช่นเดียวกัน งานชิ้นสำคัญที่ผู้เขียนเห็นว่าเราควรจะต้องกล่าวถึงก็คือบทความ The Production of Culture: A Prolegomenon ซึ่งตีพิมพ์ใน American Behavioral Scientist เมื่อ ปี ค.ศ. 1976 ปีเตอร์สันเห็นว่า ที่ผ่านมาสังคมวิทยาไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ แต่เขาก็เห็นว่าควรจะมีการสร้างกรอบศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมในสังคมวิทยาขึ้นมาให้ชัดเจน ปีเตอร์สันเสนอว่าเราควรให้ความสนใจ “การผลิตระบบสัญลักษณ์” (Symbol-System Production) แม้ว่าประเด็นทาง

วัฒนธรรมจะถูกศึกษาในงานสังคมวิทยาศิลปะ สังคมวิทยาศาสนา และ สังคมวิทยาความรู้ ซึ่งสังคมหมายถึงการกระทำที่มีการตระหนักรู้ใน ทุก ๆ กิจกรรมอย่างชัดเจนนั่นคือความหมาย “วัฒนธรรม” ที่ปีเตอร์สัน ได้นิยามไว้ตั้งนั้นในสังคมสมัยใหม่ “การผลิต” (Production) คือสิ่งที่ มีระบบของการจัดการระบบสัญลักษณ์คือกระบวนการสร้างสรรค์ การผลิต การตลาด การแพร่กระจาย การจัดแสดง การประเมินค่า และการผลิต (Peterson, 2014, pp.61-62) อาจกล่าวได้ว่า “การผลิต” ที่ปีเตอร์สันกล่าวถึงพฤติกรรมร่วมของมนุษย์ ที่เป็นการกระทำอันมี สำคัญ มีการจัดการและการวางแผนร่วม และเป็นหน่วยที่ใหญ่กว่า ปัจเจกชน ที่จริงไม่แปลกใจที่จริง ๆ เรามีพื้นฐานความสนใจมาทางด้าน สังคมวิทยาองค์กร (Sociology of Organization) และให้ความสนใจ ในเรื่องโครงสร้างการจ้องค์กรธุรกิจในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะสนใจ ศึกษาลักษณะของความเป็นอุตสาหกรรมในอุตสาหกรรมดนตรีสมัยนิยม ในอเมริกา (American Popular Music Industry)

ในการศึกษาอุตสาหกรรมดนตรีสมัยนิยมในอเมริกา ปีเตอร์สัน ได้เขียนงาน Cycles in Symbol Production ร่วมกับเดวิด จี เบอร์ เจอร์ (David G. Berger) ในปี ค.ศ.1975 งานชิ้นนี้ได้ศึกษาระบบ การทำงานและการสร้างสรรค์งานของนักดนตรีในอุตสาหกรรมบันทึก เสียง ทั้งคู่พบว่าศิลปินที่เซ็นสัญญาภายใต้ค่ายใหญ่ ๆ ของอเมริกาใน ช่วง ค.ศ.1950-1970 นั้น มีอิสระในการทำงานของตนเองค่อนข้างมาก และยังเห็นว่าการทำงานในอุตสาหกรรมดนตรีนั้น กระบวนการผลิต และการจ้องค์กรในอุตสาหกรรมดนตรีจะแตกต่างออกไปจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ทั่ว ๆ ไปซึ่งเป็นระบบแบบฟอ์ดิสซึม(Fordism) (Peterson & Berger, 2012, pp. 140 - 145) ทั้งคู่ยังพบว่า ข้อ สมมุติฐานในเรื่องอำนาจควบคุมในการผลิตและการลดทอนอิสระของ

ศิลปิน/นักดนตรีที่อยู่ภายใต้ระบบอุตสาหกรรมดนตรีไม่ถูกต้อง และยังเห็นว่าศิลปินหรือผู้ผลิตงานนั้นมีอิสระในการทำงานในส่วนของการผลิต และสามารถสร้างสรรค์งานภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ทั้งคู่ยังพบว่าในกระบวนการต่าง ๆ ที่เรียกว่า “หลังการผลิต” (Post-Production) เช่น การจำหน่าย วางแผนโฆษณา การใช้สื่อที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการบันทึกเสียง (Record Industry) รวมถึงมีผู้ทำงานอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ใช่ศิลปินหรือนักดนตรีส่วนนี้กลับมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมดนตรีในอเมริกาเป็นอย่างมาก (Peterson & Berger, 1990, pp. 148-149)

ปีเตอร์สันนับว่าเป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันคนสำคัญที่ศึกษาการผลิตงานด้านวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง โดยความสนใจหลักของเขาคือเรื่องของอุตสาหกรรมดนตรีคันทรี่ (American Country Music) กับการผลิตความเป็นอเมริกัน (Americanness) (Peterson 1997) สำหรับในทางทฤษฎีแล้วเขาคงยังใช้ “การผลิตระบบสัญลักษณ์” โดยปี ค.ศ. 2004 เขาได้เขียนงาน The Production of Culture Perspective ร่วมกับ N. Anand เพื่อทบทวนงานศึกษาอื่น ๆ หลังจากที่เขาเริ่มศึกษาไว้ในยุค 70 และชี้ให้เห็นลักษณะการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปของ “ระบบ” เช่น เทคโนโลยี กฎหมายและระเบียบ โครงสร้างอุตสาหกรรม โครงสร้างองค์การลักษณะของอาชีพและตลาดนอกจากนี้ ผู้คนยังให้ความสนใจเพิ่มขึ้นในการผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Peterson and Anand, 2004, pp. 313-318, 324) โดยสรุปเราจะเห็นว่า แม้ว่าปีเตอร์สันจะกล่าวถึงการผลิตระบบสัญลักษณ์ของการผลิตกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ผ่านโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตอันมีความซับซ้อน “การกระทำ” (Activities) ต่าง ๆ ในระบบนี้องค์ประกอบของโครงสร้างสังคม (Social

Structure) กรอบคิดของเขาในเรื่อง “การผลิตวัฒนธรรม” (Production of Culture) จึงเป็นเรื่องของการผลิตโครงสร้างสังคมมากกว่า โดยโครงสร้างสังคม (ชนชั้น) อันซับซ้อนนั้นเชื่อมโยงกันด้วยวัฒนธรรมที่ถูกผลิตผ่านระบบขององค์กรหรือหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ดังนั้นในมุมมองของปีเตอร์สันมองว่าทั้งโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมจึงสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา

นักสังคมวิทยาอเมริกันอีกคนหนึ่งที่สนใจเรื่องการผลิต คือพอล เอ็มเฮิร์ช (Paul M. Hirsch) เขามีบทความ Processing Fads and Fashions: An Organization-Set Analysis of Culture Industry Systems ตีพิมพ์ใน American Journal of Sociology เมื่อปี ค.ศ. 1972 บทความนี้เขาให้ความสำคัญกับ “ผลผลิตวัฒนธรรม” (Cultural Product) อันเป็นสินค้าที่ไม่ได้มีค่าทางผลิตวัตถุ (Nonmaterial Good) เท่านั้น เฮิร์ช สนใจเรื่องผลผลิตวัฒนธรรมที่ผลิตผ่านระบบอุตสาหกรรมการผลิตของสินค้าวัฒนธรรมสมัยนิยมต่าง ๆ ไม่ว่าจะแฟชั่นดนตรี วารสารซึ่งเป็นผลผลิตที่สนองต่อการบริโภคของคนทั่วไป นอกจากนี้เฮิร์ชยังเป็นนักสังคมวิทยาคนแรก ๆ ที่ใช้คำว่า “อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม” (Cultural Industries) ซึ่งแม้เขาเห็นด้วยกับแนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (The Culture Industry) ของแมกซ์ฮอร์ไคเมอร์และธีโอดอร์อดอร์โน ในแง่ที่หมายถึงระบบการผลิตสินค้าสร้างวัฒนธรรมที่สนองต่อมวลชน แต่เฮิร์ชให้ความสนใจในส่วนของ “ระบบ” ที่มีความหลากหลายภายใต้ระบบอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม (Culture Industry System) ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นระบบที่จำเป็นต่อการลดต้นทุนในการผลิตจะก่อให้เกิดการรวมศูนย์มากขึ้น (Hirsch, 1990, p. 131) แต่เขาก็ไม่เห็นด้วยกับการอธิบายโครงสร้างการผลิตแบบรวมศูนย์และมีการจัดโครงสร้างระบบอุตสาหกรรมแบบมีการจัดการองค์กร

แบบ “บนสู่ล่าง” (Top-Down) ของฮอว์โคเมอร์และอีโอดอร์อดอร์โน เอิร์ลสซังเห็นว่าระบบที่ผลิตนั้นอาจไม่ใช่ระบบที่ถูกระบบจัดการแบบอุตสาหกรรมเสมอไป รวมถึงมีการจ้างงานกับ “ผู้รับงานอิสระ” ในกระบวนการผลิตด้วย โดยเอิร์ลสซังเรียกระบบองค์กรแบบนี้ว่า “องค์กรทางวัฒนธรรม” (Cultural Organization) และเป็นระบบที่มีความเคร่งครัดที่ต่ำกว่าระบบอุตสาหกรรมอื่น นอกจากนี้กระบวนการสร้างสรรค์ของศิลปินไม่ได้ถูกลดทอนลงไปในโครงสร้างของผลิตและการจัดการทั้งหมด เอิร์ลสซังให้ความสำคัญในการตลาดและการจัดที่เขาเป็นส่วนองค์ประกอบที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้องค์กรใหญ่ขององค์กรเดียว (Hirsch, 1990, p. 134)

ในปี ค.ศ.2000 เอิร์ลสซังได้เขียนบทความ Cultural Industries Revisited ตีพิมพ์ในวารสาร Organization Science เขาสำรวจงานการศึกษาในยุคหลังปี ค.ศ.1990 เขาพบว่าระบบการผลิตอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมมีการแตกย่อยมากขึ้น มีการจัดการในองค์กรขนาดเล็ก มีการแข่งขันร่วมมือสร้างพันธมิตรระหว่างธุรกิจมากขึ้น นอกจากนี้เขายังพบว่าองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรก็หันมาผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมมากขึ้นด้วยเช่นกัน (Hirsch, 2000, pp. 356-361) จากบททวนดังกล่าวเอิร์ลสซังเห็นว่า มโนทัศน์ “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” ยังคงใช้ได้กับการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมสมัยนิยมใน ปัจจุบัน เขาเห็นการศึกษาควรให้ความสนใจศึกษาข้ามองค์กรธุรกิจเพื่อที่ได้เข้าใจพลวัตของการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมซึ่งในปัจจุบันมีมากขึ้น แต่สิ่งที่เอิร์ลสซังเห็นว่ายังท้าทายก็คือการทำความเข้าใจเรื่องการสร้างสรรค์ของผู้ผลิตงานในปัจจุบัน ซึ่งที่ผ่านมานำแนวคิดเรื่องอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก (Hirsch, 2000, pp. 360-361)

โดยสรุปแล้วเอิร์ลสซัง ซึ่งสนใจศึกษาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม

มากกว่า 40 ปี นั้น มุมมองการศึกษาของเขาเริ่มที่ “ผลผลิตทางวัฒนธรรม” ในสังคมสมัยใหม่ แล้วย้อนไปมองที่ระบบของการผลิต เขาพบว่าแม้ เทคโนโลยี และระบบการผลิตจะเปลี่ยนไป แต่การผลิตเพื่อตอบสนองต่อผู้คนทั่วไปก็จะคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ที่น่าเสียดายคือการศึกษาของเฮิร์สชไม่ได้โยงภาพไปหาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในงานทางสังคมศาสตร์มากนัก ดังนั้น “ระบบอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม” ที่เขากล่าวถึงจึงดูจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของ การจัดการและการบริหาร ซึ่งต่างจากงานของวิลเลียมส์และปีเตอร์สันและเพื่อน งานของเฮิร์สชจึง เป็น เหมือนการศึกษา “ระบบ” การผลิตวัฒนธรรมที่ต่าง ๆ ที่ผลิต “ผลผลิต” ทางวัฒนธรรมอันหลากหลายที่สนองตอบกลุ่มคนที่หลากหลาย งานของเขาอาจจะมึนยวาระบบดังกล่าวเกิดขึ้นได้เพราะโครงสร้างสังคมประกอบไปด้วยผู้คนอันหลากหลายกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่แปลกใจหากงานของเขาจะเป็นที่สนใจในกลุ่มวิชาการด้านการบริหารธุรกิจ เพราะองค์กรธุรกิจดูเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่เขากล่าวถึงมากกว่าโครงสร้างของทุนและระบบทุนนิยม (Jones and Thornton, 2005)

แม็กซ์ ฮอกโคเมอร์ กับธีโอดอร์ ออดร์โน: อุดมการณ์ทุนนิยมและอุตสาหกรรมวัฒนธรรม

งานชิ้นสำคัญในยุค 70 อีกงานหนึ่งที่เราไม่อาจปฏิเสธที่จะกล่าวถึง คืองาน The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception ที่แม็กซ์ ฮอกโคเมอร์ (Max Horkheimer) และธีโอดอร์ ออดร์โน (Theodor Adorno) นักปรัชญาและนักสังคมวิทยาชาวเยอรมันเขียนร่วมกันซึ่งบทความนี้อยู่ในหนังสือสำคัญ Dialectic of Enlightenment (1947/1992) ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในภาษาเยอรมันในปี

ค.ศ. 1944 (ฉบับปรับปรุงตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1947) งานดังกล่าวถูกนำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1972 ในช่วงระยะเวลาดียวกันนั้น หนังสือ Aspect of Sociology ของฮอกโคเมอร์กับ ออร์โนก็ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1973 (ต้นฉบับภาษาเยอรมันตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1956) ก็เคยเขียนถึง Sociology of Art and Culture ไว้สำหรับบทความ The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception ถูกตัดมาเป็นบทหนึ่งร่วมกับงานเขียนของนักวิชาการท่านอื่น ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มสื่อสารมวลชนและสังคมวิทยาการสื่อสารในหนังสือ Mass Communication and Society ในปี ค.ศ. 1977 หนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นหนังสือสำคัญในแวดวงวิชาการด้านการสื่อสารมวลชนและนิเทศศาสตร์

ในภาพรวมของหนังสือไม่ได้กล่าวถึงศิลปะและวัฒนธรรม แต่ในบท The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception ทั้งคู่ได้ให้นิยามศัพท์ว่า “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” (The Culture Industry) ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมทุนนิยม อุดมการณ์ การครอบงำ และวัฒนธรรมสมัยใหม่ (ที่ถูกผลิตผ่านระบบอุตสาหกรรม) โดยอุตสาหกรรมวัฒนธรรมจะเกิดในสังคมเสรีนิยมเท่านั้น ทั้งคู่ใช้คำว่า “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” เพื่อแทนคำว่า “วัฒนธรรมมวลชน” (Mass Culture) และเพื่อเน้นความสำคัญในเรื่องของ “อุตสาหกรรม” อันหมายถึงระบบการผลิตแบบฟอร์ดิสซึม (Fordism) อันมีองค์ประกอบขนาดใหญ่ในการจัดการการผลิตแบบระบบสายพาน (assembly line) (Horkheimer and Adorno, 1947/1972, pp. 120-123) ในขณะที่คำว่า “มวลชน” ในคำว่า “วัฒนธรรมมวลชน” เป็นการให้ความสำคัญกับ “สังคมมวลชน” (mass society) และสื่อมวลชน (mass media) ซึ่งเป็นคำที่นักสังคมวิทยาอเมริกันในยุคปี 1950-1970 นิยมกัน (เพิ่ม

เดิม Jacob, 1959)

ในงานเขียนชิ้นนี้ฮอว์กโคเมอร์และอดอร์โนได้ชี้ให้เห็นว่า องค์กรและกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรมได้เข้ามาเป็นรูปแบบหลักของการผลิตงานสื่อ (ทางวัฒนธรรม) ในระบบทุนนิยม การผลิตในรูปแบบนี้ได้ผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural Commodity) ที่สร้างมูลค่า การแลกเปลี่ยน อันนำไปสู่การลดคุณค่าของผู้ผลิตงาน รวมทั้งมูลค่าการใช้สอย (ของผลิตภัณฑ์) ของงานได้ถูกทำให้แปรเปลี่ยนไปเป็นมูลค่า การแลกเปลี่ยน เท่ากับว่าการผลิตงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมนั้นไม่ได้ต่างอะไรกับระบบอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในระบบทุนนิยม ทั้งกระบวนการผลิตและการบริโภคสินค้าถูกทำให้อยู่ภายใต้โครงสร้างของการจัดการบนตรรกะแบบทุนนิยมในระบบอุตสาหกรรมที่การผลิตเป็นแบบ “การผลิตแบบมวลชน” (Mass Production) และด้วยการจัดการกระบวนการผลิตแบบฟอติสซนี่ถือว่าเป็นรูปแบบถูกกำหนดมาจาก โครงสร้างการจัดการแบบที่เรียกว่า “จากบนลงล่าง” (Top-Down) (Horkheimer and Adorno, 1947/1992, pp.121-123) ทำให้การสร้างสรรค์งานของผู้ผลิตงานทางวัฒนธรรมเป็นการสร้างสรรค์ที่ถูก กำหนดให้ผลิตงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแบบการ บริโภคมวลชน (Mass Consumption) ที่สร้าง “สไตล์” ซึ่งเป็นรูปแบบ ใหม่ของวัฒนธรรมสมัยใหม่ในยุคสังคมนิยม (Late Capitalism) นอกจากนี้ฮอว์กโคเมอร์และอดอร์โนยังเห็นว่า กระบวนการผลิตสินค้า วัฒนธรรมภายใต้โครงสร้างของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมนั้น นอกจาก ทำลาย “คุณค่า” ในตัวสินค้าแล้วยังได้ลดทอนความเป็นอิสระ (Autonomy) ต่อการสร้างสรรค์งานของผู้ผลิตหรือศิลปินลงไปด้วย (Horkheimer and Adorno, 1947/1992, p.157)

นำสังเกตว่างานของทั้งสองเป็นงานในเชิงทฤษฎีที่ยังขาดรายละเอียด

ละเอียดของข้อมูลเชิงประจักษ์ (ของโครงสร้างและการผลิตของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมในอเมริกา) มากพอที่จะสนับสนุนความคิด แม้ว่าในงาน The Culture Industries Reconsidered ที่อดอร์โนเขียนคนเดียวและได้รับการแปลและตีพิมพ์ในภาษาอังกฤษในปีวารสาร New German Critique ค.ศ. 1975 (ภาษาเยอรมันตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1963) ก็ยังคงเป็นงานที่กล่าวเพิ่มเติมถึงมโนทัศน์มากกว่าที่จะมีข้อมูลมาสนับสนุนการผลิตสินค้าวัฒนธรรม การรวมศูนย์องค์กรและกลไกอุดมการณ์ครอบงำของระบบทุนนิยมผ่านอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ดังนั้นข้อสรุปที่ว่า อุตสาหกรรมวัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมในสังคมสมัยใหม่ที่ Anti-Enlightenment (Adorno, 106) จึงเป็นการวิพากษ์โครงสร้างระบบทุนนิยมที่ทั้งเขาและฮอกโคร์เมอร์ได้เสนอไว้โดยไม่ได้มีข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุน อาจกล่าวได้ว่ามโนทัศน์ “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” ของทั้งคู่ใช้เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของ “โครงสร้างสังคม” และ “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ไปพร้อม ๆ กันแต่เป็นโครงสร้างอันครอบงำผู้คนในสังคมที่ถูกทำให้เป็นผู้บริโภคที่ไม่แตกต่างกัน สังคมเสรีนิยมในความหมายของทั้งคู่จึงเป็นสังคมอ่อนแอ ประเด็นอุตสาหกรรมวัฒนธรรมนี้แม้ว่าจะมีนักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากทั้งคู่นำมาทำการศึกษาในภายหลัง ซึ่งมีทั้งเห็นด้วยและโต้แย้ง โดยส่วนใหญ่เป็นงานที่ปรากฏในช่วงปลายยุค 90 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่ความคิดของทั้งคู่เริ่มกลับมาได้รับการศึกษาอีกครั้งหนึ่งที่จริงงานน่าสนใจหลายชิ้นแต่ผู้เขียนจะไม่ขอกล่าวถึงในที่นี้ ด้วยเหตุดังที่กล่าวไว้แล้วว่าสนใจงานในช่วงทศวรรษ 70

ข้อสังเกตของการกลับมาของ “การผลิต” ในสังคมวิทยา วัฒนธรรม

ในขณะที่ปัจจุบันดูเหมือนว่างานทางด้านปรัชญาและสังคมวิทยาที่อยู่ในกระแสเป็นเรื่องของทุนอวัตุ (immaterial capital) ซึ่งงานเหล่านี้ก็สนใจในประเด็นการผลิตรวมถึงการผลิตวัฒนธรรมเช่นเดียวกันเช่นเดียวกันหากแต่อธิบายมันด้วยกรอบความคิดใหม่ (Goz 2010, Virmo 2004) ผู้เขียนเห็นว่าการกลับไปสนใจสังคมวิทยาวัฒนธรรมในทศวรรษ 70 จากงานที่ผู้เขียนกล่าวถึงนั้นได้รับความสนใจอีกครั้ง (ดูงานเช่น Cave 2000, Steinert 2003, Toynbee 2000, Lash and Urry 2007, Rauning 2012, Moeran and Alcovska 2012) เหตุผลหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่างานเหล่านี้เป็นการกลับไปให้ความสนใจทุนนิยมกับ “วัฒนธรรมทางวัตถุ” (material culture) (แม้ว่าเฮิร์สช จะสนใจส่วนที่ไม่เป็นวัตถุด้วยก็ตาม) อีกประเด็นหนึ่งคืองานทั้งหมดนี้ล้วนกล่าวถึงการปฏิบัติการทั้งของ “การผลิต” และ “ผลผลิตวัฒนธรรม” ที่สัมพันธ์กับทั้งความประนีประนอม (ในงานของวิลเลียมส์) และความขัดแย้ง (ในขณะฮอกโคร์เมอร์และอดอร์โน) งานของในสังคมชนชั้น ในระบบทุนนิยมลัทธิเสรีนิยม ปัจเจกชนและสังคมเราจะเห็นว่าวิลเลียมส์กล่าวถึงวัฒนธรรมใหม่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบใหม่ ๆ ในสังคมอังกฤษ

ในขณะที่ปีเตอร์สันกับสหายและเฮิร์สช ได้กล่าวถึงโครงสร้างที่สังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลอย่างไรต่อการผลิตวัฒนธรรมในสังคมเสรีนิยมแบบอเมริกาในขณะฮอกโคร์เมอร์และอดอร์โนกล่าวถึงการครอบงำทางสังคมอันเกิดจากการผลิตในโครงสร้างสังคมเสรีนิยมอเมริกาแม้ว่างานเหล่านี้จะมีระดับของการอธิบายรวมถึงการวิพากษ์ระบบทุนนิยมต่างกัน แต่ที่น่าสนใจตรงที่งานไม่ได้เริ่มต้นที่การพูดถึง

โครงสร้างเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม หรือวิธีการผลิตของระบบทุนนิยม หากแต่เริ่มต้นจากตั้งเจตจำนงของผู้ผลิต หน่วยการผลิต กระบวนการผลิตวัฒนธรรมของในระบบทุนนิยม แล้วตามไปหาคำถามในระดับโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นวิธีวิทยาที่สำคัญและเป็นการสร้างความเข้าใจโครงสร้างและความสัมพันธ์สังคมจาก “ล่างสู่บน” (ยกเว้นงานของ ฮอกโคร์เมอร์และอดอร์โน) การมุ่งทำความเข้าใจความสัมพันธ์หรือโครงสร้างสังคมเป็นเจตจำนงสำคัญของสังคมวิทยา แต่ที่ผ่านมามักเริ่มศึกษาที่โครงสร้างหรือสถาบันที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการผลิต (วัฒนธรรม) มากนัก

อย่างไรก็ดี การกลับมาของสังคมวิทยาวัฒนธรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องการเมืองของสาขาวิชาเช่นกัน แม้แต่สาขาสังคมวิทยาเองหากเทียบกับประเด็นความสนใจของสังคมวิทยาอื่น ๆ อย่างเช่นสังคมวิทยาการเมือง สังคมวิทยาเมืองและสังคมวิทยาชนบท (ดูเพิ่มเติมใน Back 2012, Long 1997, Spillman 2002) ยังคงมีอยู่น้อย นอกจากนี้ในงานบทความ Cultural Sociology ที่เขียนโดยนักสังคมวิทยาอเมริกันอย่างไอแซค ริตกับเจฟเฟอร์รี อเล็กซานเดอร์ ถึงกับแยกระหว่างสังคมวิทยาวัฒนธรรมและสังคมวิทยาเชิงวัฒนธรรม โดยทั้งคู่เห็นว่าสังคมวิทยาเชิงวัฒนธรรมเป็นเรื่องของ Cultural Turn ในงานสังคมวิทยาที่ขยายความไปมากกว่าแค่เรื่องของการบริโภค งานของทั้งคู่ให้ความสนใจในแง่ของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นโครงสร้างสังคม และย้อนกลับการพิจารณางานสังคมวิทยาคลาสสิกที่สนใจในเรื่องศาสนา ระบบสัญลักษณ์และประเพณีต่าง ๆ (Reed and Alexander, 2009, pp. 378-390) ในขณะที่หนังสือ Cultural Sociology ที่เขียนโดยนักวิชาการจากอังกฤษและออสเตรเลีย กล่าวว่าสังคมวิทยาเชิงวัฒนธรรมเห็นว่าวัฒนธรรมไม่ควรพิจารณาในแง่ที่

องค์ประกอบส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นการศึกษาถึงพลังและกระบวนการทางวัฒนธรรมคือการความเข้าใจสังคมในภาพรวม โดยเฉพาะในรูปแบบของวิถีชีวิต การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ การแตกย่อยของอุดมการณ์ แม้ว่างานทางสังคมวิทยาเชิงวัฒนธรรมทั้งสองที่กล่าวมานี้จะไม่ได้เน้นเรื่องของการผลิต แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงการบริโภคเอาไว้อย่างเดียว

ในส่วน of วัฒนธรรมศึกษาที่เคยให้ความสำคัญกับเรื่องของ การบริโภคกับการสร้างอัตลักษณ์ เราจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปให้ ความสนใจในเรื่องของการผลิตเช่นกัน หนังสือ Production Studies: Cultural Studies of Media Industries (Mayer et al, 2009) ที่ รวบรวมบทความของนักวิชาการรุ่นใหม่ที่น่าสนใจการผลิต เช่น อัตลักษณ์ ของผู้ผลิตงาน การสร้างพื้นที่และกระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ ฯลฯ ถือว่าเป็นงานที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ข้อสังเกตท้ายบทความ

ผู้เขียนคิดว่าเรื่องความสนใจ “วัฒนธรรม” ในสังคมวิทยาที่ กลับมาได้รับการพิจารณาใหม่เหมือนเป็นการบอกถึงจุดของการสิ้นสุด ของยุค Cultural Turn อันเป็นจุดกำเนิดของ “ยุคหลังสมัยใหม่” หรือถือว่าเป็นการสิ้นสุดยุคของ “การบริโภคสร้างสังคม” ได้อย่าง ชัดเจน เราจะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Sociology of Culture) หรือสังคมวิทยาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Sociology) มโนทัศน์เรื่อง “การผลิต” กลับมาอยู่ในความสนใจอีกครั้ง แต่อย่างไร ก็ตามผู้เขียนก็ไม่เห็นว่า เราจะต้องกลับไปสู่ยุค “การผลิตเปลี่ยนแปลง สังคม” การวิเคราะห์ความขัดแย้งชนชั้นการครอบครองปัจจัยการผลิต การผลิตซ้ำอุดมการณ์ ฯลฯ เช่นเดียวกับงานทศวรรษ ที่ 70 งาน

ของผู้เขียนชิ้นนี้คงไม่มีข้อสรุปว่าความสนใจในเรื่องของสังคมวิทยา วัฒนธรรม (การผลิต) วัฒนธรรมจะสามารถสร้าง “จุดเปลี่ยน” ทาง ทฤษฎีอะไรได้บ้างหรือเปล่าในตอนนี้นี้คงต้องใช้เวลาเป็น การพิสูจน์ หากมีข้อสังเกตว่า “การผลิตวัฒนธรรม” หรือความสนใจในเรื่อง “การผลิต” มีมากขึ้นในปัจจุบัน สำหรับผู้เขียนการมีโอกาสอ่านงานใน ทศวรรษที่ 70 ที่นำมากล่าวถึงในบทความนี้ ถือว่าได้สร้าง “จุดเปลี่ยน” ของความรู้ในเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยของผู้เขียนไปแล้วไม่ มากก็น้อย

บรรณานุกรม

- Adorno, T. (2004). Culture Industries Reconsidered. In **The Culture Industry**. London: Routledge.
- Braudrillard, J. (1981). **For a Critique of the Political Economy of the Sign**. New York: Telos Press Publishing.
- Horkeimer, M. and Theodor Adorno. (1947/1992). The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception. In **Dialectic of Enlightenment**. Verso: London.
- (1973). **Aspect of Sociology**. London: Heinemann.
- Bennett, A. (et al.). (2012). **Cultural Sociology**. Wiley-Blackwell: Oxford.
- Caves, R.E. (2000). **Creative Industries:Contract between Art and Commerce**. Cambridge: Harvard University Press.
- Currid, E. (2007). **Warhol Economy**. New York: Princeton.
- Featherstone, M. (1991). **Consumer Culture and Postmodernism**. London: Sage.
- Jones, C. and Thornton, P. (ed.). (2005). **Transformation in Cultural Industries**. London: Elsevier.
- Hall S. and Jefferson, T. (1991). **Resistance Through Rituals, Youth Subcultures in Post-War Britain**. London: Harper Collins Academic.
- Hirsch, P. M. (1990). Processing Fads and Fashions: An Organization–Set Analysis of Cultural Industry System. In **On Record: Rock, Pop, and the Written Word**. In Frith, Simon and Andrew Goodwin (ed.). New York: Pantheon Books.
- Hirsch, P. M. (2000). Cultural Industries Revisited. **Organization Science**. Vol. 11 No. 3 May-June. pp. 356-361.
- Garnham, N. (1990). **Capitalism and Communication: Global Culture**

- and the Economics of Information.** London: Sage
- Gorz, A.(2010). **The Immaterial: Knowledge, Value and Capital.** Calcutta: Seagull.
- Jameson, Fredric. (1984). Postmodernism or The Cultural Logic of Late Capitalism. **New Left Review.** 1/146, July-August.
- Lash, S. and Urry, C. (2007). **Global Culture Industry.** London: Polity.
- Long, E. (1997). **From Sociology to Cultural Studies.** London: Blackwell.
- Mayer, V. et al. (2009). **Production Studies: Cultural Studies of Media Industries.** London: Routledge.
- Peterson, R. A. and Berger, D. G. (1990). Cycles in Symbol Production: The Case of Popular Music. **In On Record: Rock, Pop, and the Written Word.** In Simon Frith and Andrew Goodwin (ed). London: Routledge.
- Peterson, R. A. (1997). **Creating Country Music.** Chicago: The University of Chicago Press.
- (2012). The Production of Culture: A Prolegomenon. In **Creative Industries: Critical Readings (Economy).** Brian Moeran and Ana Alacovska. (ed.) London: Berg.
- Raunig, G. (2012). Creative Industries as Mass Deception. In **Critique of Creativity.** San Francisco: MayFly.
- Reed,I. and Alexander, J. C. (2009). Cultural Sociology. **In The New Blackwell Companion to Social Theory.** Bryan S. Turner. (ed.). London: Blackwell.
- Robbins, B. (1981). Forwards. **In The Sociology of Culture.** Williams, R. Chicago: The University of Chicago Press.
- Steinert, H. (2003). **Culture Industry.** London: Polity.

- Spillman, L. (2002). **Cultural Sociology**. Blackwell: London.
- Toynbee, J. (2000). **Making Popular Music: Musician, Creativity and Institutions**. London: Oxford University Press.
- Williams, R. (1983). **Culture & Society 1780-1950**. New York: Columbia University Press.
- (1981). **The Sociology of Culture**. Chicago: The University of Chicago Press.
- (1989). **Culture is Ordinary in Resource of Hope**. London: Verso.
- (1978). **Marxism and Literature**. London: The Oxford University Press.
- (1980). **Problems in Materialism and Culture: Selected Essays**. London: Verso.
- Virno, P. (2004). **A Grammar of the Multitude**. New York: Semiotext.